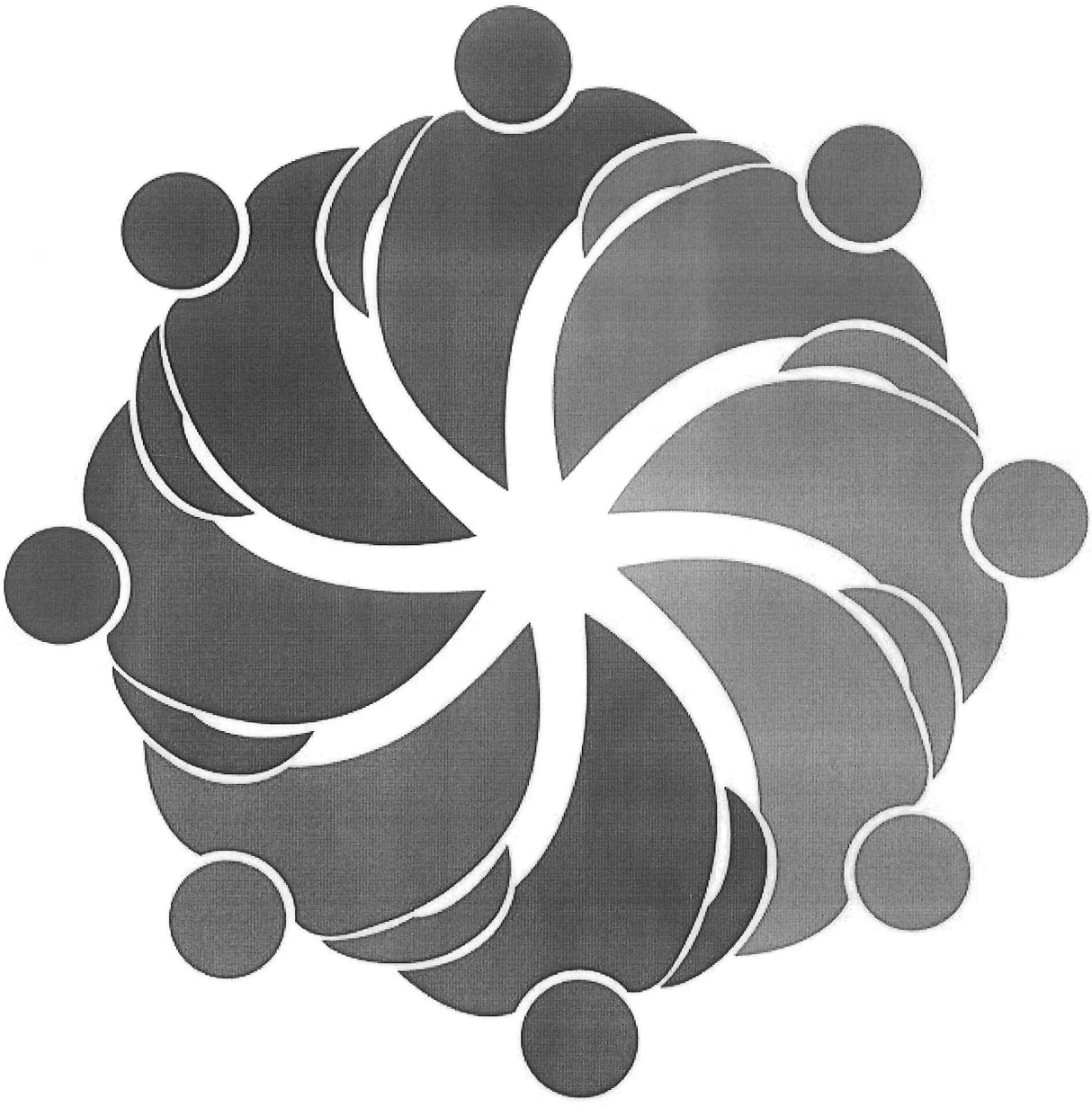
Vol: 2 Issue: 1 Year: 2019

arhuss

ACADEMIC REVIEW OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ISSN: 2636-7645

ACADEMIC REVIEW OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ARHUSS

ISSN: 2636-7645

Vol.: 2 Issue: 1 Year: 2019

EDITORIAL TEAM

EDITOR IN CHIEF

Dr. Lecturer Cevat BİLGİN, Bursa Technical University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Turkey

ECONOMICS EDITOR

Dr. Lecturer Cevat BİLGİN, Bursa Technical University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Turkey

SOCIOLOGY EDITOR

Dr. Lecturer Selda ADİLOĞLU, Bursa Technical University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Turkey

PSYCHOLOGY EDITOR

Dr. Lecturer Gazanfer ANLI, Bursa Technical University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Turkey

BUSINESS ADMINISTRATION EDITOR

Assoc. Prof. Ali Çağlar ÇAKMAK, Bursa Technical University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Turkey

INTERNATIONAL RELATIONSHIP EDITOR

Dr. Lecturer Ali Burak DARICILI, Bursa Technical University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Turkey

INTERNATIONAL TRADE AND LOGISTICS EDITOR

Assoc. Prof. Dr. Hilal YILDIRIR KESER, Bursa Technical University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Turkey

PHILOSOPHY EDITOR

Dr. Lecturer Mehmet ULUKÜTÜK, Bursa Technical University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Turkey

ACADEMIC REVIEW OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ARHUSS

ISSN: 2636-7645

Vol.: 2 Issue: 1 Year: 2019

EDİTÖR KURULU

BAŞ EDİTÖR

Dr. Öğretim Üyesi Cevat BİLGİN, Bursa Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türkiye

İKTİSAT EDİTÖRÜ

Dr. Öğretim Üyesi Cevat BİLGİN, Bursa Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türkiye

SOSYOLOJİ EDİTÖRÜ

Dr. Öğretim Üyesi Selda ADİLOĞLU Bursa Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türkiye

PSİKOLOJİ EDİTÖRÜ

Dr. Öğretim Üyesi Gazanfer ANLI, Bursa Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türkiye

İŞLETME EDİTÖRÜ

Doç. Dr. Ali Çağlar ÇAKMAK, Bursa Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türkiye

ULUSLARARASI İLİŞKİLER EDİTÖRÜ

Dr. Öğretim Üyesi Ali Burak DARICILI, Bursa Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türkiye

ULUSLARARASI TİCARET VE LOJİSTİK EDİTÖRÜ

Doç. Dr. Hilal YILDIRIR KESER, Bursa Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türkiye

FELSEFE EDİTÖRÜ

Dr. Öğretim Üyesi Mehmet ULUKÜTÜK Bursa Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türkiye

ACADEMIC REVIEW OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ARHUSS

ISSN: 2636-7645

Vol.: 2 Issue: 1 Year: 2019

EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. Alemdar YALÇIN, Gazi University, Faculty of Education

Assoc. Prof. Ahmet Şahbaz, Necmettin Erbakan University, Siyasal Bilgiler Fakültesi

Assoc. Prof. Rüstem YANAR, Gaziantep University, Faculty of Economics and Administrative Sciences

Dr. Lecturer Aslı YAYAK, Bursa Technical University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Turkey

Dr. Lecturer Ayşe Hilal TUZTAŞ HORZUMLU, Yeditepe University, Faculty of Science and Letters

Dr. Lecturer Serdar ÜNAL, Adnan Menderes University, Faculty of Science and Letters

Ausra REPECKIENE, Kaunas University

Prof.Dr. Marijan CINGULA, University of Zagreb

Mariah EHMKE, University of Wyoming

Cecilia RABONTU, University " Constantin Brancusi" of TgJiu

Wioletta WEREDA, Military University of Technology in Warsaw

ACADEMIC REVIEW OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ARHUSS

ISSN: 2636-7645

Vol.: 2 Issue: 1 Year: 2019

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Alemdar YALÇIN, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi

Doç. Dr. Ahmet Şahbaz, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi

Doç. Dr. Rüstem YANAR, Gaziantep Üniversitesi, İİBF

Dr. Öğr. Üyesi Aslı YAYAK, Bursa Teknik Üniversitesi, İTBF

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Hilal TUZTAŞ HORZUMLU, Yeditepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Serdar ÜNAL, Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi

Ausra REPECKIENE, Kaunas Üniversitesi

Prof.Dr. Marijan CINGULA, Zagreb Üniversitesi

Mariah EHMKE, Wyoming Üniversitesi

Cecilia RABONTU, TgJiu " Constantin Brancusi" Üniversitesi

Wioletta WEREDA, Varşova Askeri Teknoloji Üniversitesi

ACADEMIC REVIEW OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ARHUSS

ISSN: 2636-7645

Vol.: 2 Issue: 1 Year: 2019

CONTENTS

	Article Header	Page No
1	THE FACTORS INFLUENCING THE LEVEL OF SELF-CONFIDENCE OF SCHOOL ADMINISTRATORS: A CASE STUDY IN TRABZON	1-18
2	ON AGING AND SPACE RELATİONSHİP: ANALYSIS OF MOSQUE AND COFFEE SHOPS IN INDIVIDUAL USE OF ELDERLY MEN IN TURKEY	19-36
3	FINDING THE ESSENTIAL MEANINGS IN ARCHITECTURE: MARTIN HEIDEGGER, JØRN UTZON AND TURGUT CANSEVER. PHENOMENOLOGICAL APPROACH	37-46
4	ALIJA IZETBEGOVIÇ'S POLITICAL ONTOLOGY	47-64

ARHUSS

ACADEMIC REVIEW OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ARHUSS

ISSN: 2636-7645

Vol.: 2 Issue: 1 Year: 2019

İÇİNDEKİLER

	Makale Başlığı	Sayfa No
1	OKUL YÖNETİCİLERİNDE ÖZGÜVEN DÜZEYİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER: TRABZON ÖRNEĞİ	1-18
2	YAŞLANMA VE MEKÂN İLİŞKİSİ ÜZERİNE: TÜRKİYE'DE YAŞLI ERKEK BİREYLERİN CAMİİ VE KAHVEHANE KULLANIMLARININ ANALİZİ	19-36
3	MİMARLIKTA TEMEL ANLAMLARI BULMA: MARTIN HEIDEGGER, JØRN UTZON VE TURGUT CANSEVER. FENOMENOLOJİK YAKLAŞIM	37-46
4	ALİYA İZZETBEGOVİÇ'İN SİYASAL ONTOLOJİSİ	47-64

ACADEMIC REVIEW OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
Vol.: 2 Issue: 1 Year: 2019, pp. 19-36
ARHUSS
ISSN: 2636-7645

YAŞLANMA VE MEKÂN İLİŞKİSİ ÜZERİNE: TÜRKİYE'DE YAŞLI ERKEK BİREYLERİN CAMİİ VE KAHVEHANE KULLANIMLARININ ANALİZİ

Esendemir, Şerif[1]

Sağman, M. Mücahid[2]

Received Date (Başvuru Tarihi): 24/02/2019
Accepted Date (Kabul Tarihi): 05/04/2019
Published Date (Yayın Tarihi): 25/04/2019

ÖZ

Yaşlanma ve yaşlılık üzerine Türkiye'de akademik anlamda çalışmalar yeni yeni artmakta ve çeşitlenmektedir. Genç nüfusa sahip olan Müslüman dünya yaşlanmayla ortaya çıkan "toplumsal durum"u henüz tam anlamıyla analiz edebiliyor mu? Modernleşmeyle hemhal olan bir ülke de "yaşlılığın" çözüm bekleyen sorun veya toplumsal belirleyen olarak ortaya çıkacağı kaçınılmazdır. Modernizm sonrasında ortaya çıkan konfor, bireysellik gibi tartışma alanları aslında Batı toplumunda gençlik çalışmalarını fazlasıyla tetiklemiştir. Genç nüfus araştırmaları sanayi toplumlarında nüfusun yaşlılığa doğru seyrine işaret ediyordu, fakat sonuçlarına bakıldığında yaşlanan her toplumun bireyleri aynı toplumsal durumla yüzleşmek zorunda mı?

Türkiye, TÜİK verilerine göre 2030'dan itibaren yaşlı nüfusun baskın olduğu bir ülke olacak. Tüm organize yapılar birçok faaliyetini artık onları da hesaba katarak yapmak zorunda olacaklar. Bizim çalışmamızın asli vurgusu yaşlanma ile ortaya çıkan toplumsal durumu mekân ilişkisi üzerinden analiz etme üzerinedir. Cami ve kahvehane gibi Türkiye toplumunun göz önünde olan baskın iki mekânın yaşlılar tarafından neden tercih edildiği analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Yaşlılık,
Mekân,
Örgütlenme,
Camii,
Kahvehane

ON AGING AND SPACE RELATIONSHIP: ANALYSIS OF MOSQUE AND COFFEE SHOPS IN INDIVIDUAL USE OF ELDERLY MEN IN TURKEY

ABSTRACT

Academic studies on aging and elderliness in Turkey has been increasing and diversifying recently. Does the Muslim world, which has a younger population than the West, able to analyze "the social situation "that emerged with aging fully? It is inevitable that old age/elderliness will emerge as an unresolved issue or a social determinant in a country like Turkey which has a relation with modernization in its last century. The matters of debate such as comfort, individuality which have emerged in the wake of modernism, have, in fact, triggered studies on youngness in Western society at the same time. All young population surveys indicated the decline in marriages the disintegration of the family, and the progression of the growing population towards old age in the industrial societies, but in terms of their results, do the elderly individuals of each aging community have to face the same social situation with the same level of experience?

Turkey, according to TUIK data from 2030 will became a country where the elderly population is dominant. All organized structures will have to do many of their activities by taking this issue into account. The main emphasis of our study is on analyzing the social situation that emerged by aging through the relation of space. The reason why the two dominant places like mosque and coffehouse were preferred by the elderly people were analyzed

Keywords

Old Age,
Place,
Organization,
Mosque,
Coffee Shop

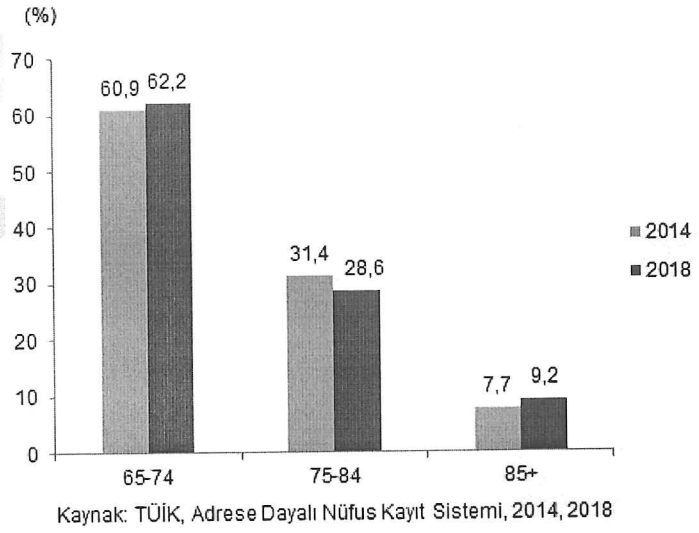
Citation: Esendemir, Şerif & Sağman, M. Mücahid (2019), Yaşlanma Ve Mekân İlişkisi Üzerine: Türkiye'de Yaşlı Erkek Bireylerin Camii Ve Kahvehane Kullanımlarının Analizi, ARHUSS , (2019), 2(1):19-36

[1] Dr., Öğretim Üyesi, Yıldız Teknik Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Bölümü.
[2] YL, Yıldız Teknik Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Bölümü Sosyoloji YL Programı.

1. GİRİŞ

Yaşlı Kime Denir? Öncelikle hem kronolojik anlamda hem de sosyolojik olarak yaşlı ifadesinin kime, neye göre ve niçin karşılık geldiğini anlamamız gerekecektir. Dünya Sağlık Örgütü tarafından son açıklanan verilere göre yaşlı nüfus 80 ile 99 yaş arası olarak kabul edilmektedir. Ortalama yaşam süresinin uzamasına bağlı olarak ortaya çıkan bu duruma göre daha önce yaşlı kabul edilen 65 yaş artık orta yaş olarak kabul edilmektedir, ama bizim bu çalışmada esas alacağımız veri Türkiye için hâlâ geçerli sayılabilecek 65 yaş olacaktır (https://www.who.int/ageing/publications/global health.pdf) .

Dünya nüfusunun yapısı 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren yaşlanma eğilimi göstermektedir. Doğal olarak devletler, sivil toplum kuruluşları, uluslararası örgütler vs. yaşlanmayı merkeze alan politikalar veya sosyal çalışmalar üretme çabasındadırlar. Bu gidişattan Türkiye'nin de etkilenmiş olduğunu görmekteyiz. 2013 yılı itibari ile TÜİK verilerine göre nüfusun %7,7'si 65 yaş ve üzerinden oluşmaktadır. Bu oranın nüfus içinde 5 milyon 891 bin 694 kişiye tekabül ederken bu rakam 2017'de 6 milyon 895 bin 385 kişi olarak karşımıza çıkmıştır. 2017 için yüzdelik dilim ise %8.5 olarak görülmüştür. Yaşlı nüfusun %44'ü erkek, %56'sı kadınlardan oluşmaktadır. 2050 yılında bu oranın %17.6 olacağı öngörülmektedir. 2018 yılında ise yaşlı nüfus oranı % 8,8'e yükseldi. Bu nüfusun %44,1'ini erkekler, %55,9'unu ise kadınlar oluşturmakta.

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2014, 2018

Grafik 1

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, s. vii, TÜİK, 2018.

Yaşın takvimsel analizi evrensel ilkeler koymaya engeldir, çünkü endüstri toplumlarında sağlık çalışmalarının ortalama ömrü uzatması yaşlı kavramına başka mana vermeye neden olmaktadır. Ortalama yaşam süresinin oldukça düşük olduğu ülkelerden de bahsetmek gerekir. Bu anlamda yaş ve yaşlılığın daha pratik/fiziksel bir karşılığının olduğunu söylemek durumundayız. Cicero'ya göre ihtiyarlık gençliğin bir göstergesidir. Gençliğinde bilgeliğe merakı olmayan aksi bir insanın yaşlılığında zorlanmaması ve mutlu olması mümkün değildir. Bu anlamıyla O'na göre ihtiyarlık matematiksel değil fiziksel bir durumdur. Ve kişiye modern dünyanın aksine daha fazla iş yani anlam yüklemektedir: Büyük işler kuvvet ve sürat veya çeviklikle değil, düşünce, sözünü geçirme, ortaya doğru fikirler atma ile başarılmaktadır (Cicero, 1963: 10). Aynı zamanda yaşlılık bedensel, psikolojik ve sosyal yönden bağımsızlığın yitirildiği bir dönem olarak da tanımlanabiliyor (Kalınkara, 2011: 8).

Yaşlılık ve mekân arasında kurulacak ilişkinin birçok yönü olduğu söylenebilir. Toplumdaki tüm bireyleri yakinen ilgilendiren bu olgu hem sosyo-ekonomik hem de belki de daha önemli biçimde yaşa bağlı fiziksel ve psikolojik sağlık şartları yaşlılıkla mekân ilişkisinde önem arz etmekte. Yaşa bağlı ortaya çıkması kaçınılmaz fiziksel kısıtlamalar ve bunun doğuracağı psikolojik etkiler yaşlı bireylerin genç nüfusa göre mekân tercihinde daha dikkatli ve özenli olmasını gerektirecek zorunlu etmenlerdir. Haliyle yaşlılık ve mekân arasındaki ilişki tıp, psikoloji, sosyoloji gibi çok farklı alanların ortak hareket etmesini zorunlu hale getirmekte. Bu çalışma temel olarak mekân tercihinde sosyolojinin ekseninde kültürel etmenleri analiz etmeye çalışacaktır. Kültürel arka plan, yetişme ortamı, yaşamsal tecrübeler hepsi birden neyi tartışmamız gerektiğine dair koca bir çalışma alanı doğuruyor. Bu çalışmada daha ziyade cami ve kahvehanelerin tercih edilmesinde ki temel etmenleri analiz etme çabasındadır. Çalışma kendisi ile mülakat yapılan yaşlı erkek bireylerin mekanları kullanmadaki temel parametreleri analiz ederek mekanla birey arasındaki bağı tanımlama çabasındadır. Kent hayatı içerisine sıkışan yaşlı bireylerin toplumsal denklemden geri kalma süreçlerinde onları yeniden örgütlü toplumsal 'durum'a getirecek bir eylem tarzı olarak mekân tercihi çeşitlenmekte. Mekân tercihi aynı zamanda kaliteli bir yaşam sürecinin de ilk adımlarındandır. Baran (2008) sürdürülebilir bir iyileşme için istikrarlı hayat vurgusu yapar. İstikrar yaşlı bireylerin sosyal hayat koşullarını iyileştirme anlamında sivil toplumun ve yerel yönetimlerin özellikle garantör olabileceği bir alandır.

2. BİR MEKÂN KURGUSU: KENT

Mekân tartışmalarının en fazla odaklandığı nokta kent meselesidir. Şehir kavramından belki modernizm okumaları bağlamında ayırmak durumunda kaldığımız kent meselesi bugünkü dünyada popüler bir tartışma konusudur. Kent bazılarına göre çok uluslu şirketlerin karar merkezi olmaktan çok, dünya ekonomisinin işleyişini sağlayan stratejik hizmetlerde uzmanlaşmıştır. Küresel metropollerin ana özelliği, başta fon akımlarını sağlayan ve denetleyen finans kurumları olmak üzere, bankalar ve sigorta şirketleri, iletişim-telekomünikasyon, bilgisayar ve veri servisleri, global piyasalara yönelik medya, pazar araştırması, reklamcılık şirketlerini barındırmaları (Öncü - Weyland, 2007: 16). Kenti tanımlamak için "ikamet ve üretim amacıyla birbirine yakın yerleşen birçok insanın topluluğu (Davis, 1973: 1)", "çok sayıda insanın çalışıp yaşadığı yer (Saunders, 1986: 7)", "çok özel insan kurumları (McCrone, 1982: 5)" gibi ekonomi merkezli tanımlar yapılmıştır (Thorns, 2004: 2). Ayrıca kent sözcüğü uygarlık ile eşanlamlı kullanılmıştır. Öyle ki insanlık tarihi boyunca uygarlık kentlerle ilişkili bir kavram olarak gelişmiş; kentler çok belirgin hak ve hukuk kurallarınca düzenlenmiş, korunan ortamında boy veren yeni bir gelişme süreci olmuştur (Topal, 2004: 2).

Esendemir'e (2016) göre yaşlıların karşılaştıkları sosyal sorunların, adaletsizliklerin ve eşitsizliklerin bile yaşadıkları yer ve çevreyle irtibatlı olduğu görülmüştür (2016; 414). Kent siyasal tercihlerin merkezidir. Bu anlamıyla ideolojik bir üst örgütlenme mekânıdır. Kenti tanımlayan şey ortak yaşam alanı değil ortak referans ve değer kümesidir. Bu manada kentte yaşayanlara "kent sakinleri" demek yerine "kent paydaşları" demek daha doğru olabilir. Kent olgusunu sakinlik ile ifade etmek kapitalizmin ruhuna saygısızlık olabilir. Teolojik iddianın genel olarak şehri inşa ettiği söylenir. Örneğin Hodgson'a göre; İslam uzun bir şehirli din geleneğinden gelmektedir ve şehir yönelişlidir (Hodgson, 1997: 58). Zira kent politik olanın sahibidir. Politik olan teolojik olanla paralel hareket eder. Kentlerin özünde politika hep olmuştur. Holton'a göre ekonomik ve toplumsal hayatın düzenlenmesi, bunu mümkün kılacak kuralların belirlenmesi ve kurallara göre toplumun yönetilmesi gereksinimi, kenti ortaya çıkaran faktörlerdir (Holton, 1999; 13). Politik olanın kültürel olanla ilişkisi ve onun toplumun oluş ve bulunuş hâli ile yakinen ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Yaş gruplarının bireysel tercihleri ve kültürel yönelimleri toplumsal oluş hâlini şekillendirmektedir. Toplumun

hafızası olan yaşlı bireyin zihninde taşıdığı kültürel ve politik reflekslerin kentin şekillenmesinde etken olacağı bu anlamıyla açıktır.

Kent ve ekonomi arasında kurulacak organik bir bağın düzlemi olarak bu noktayı seçersek kent paydaşlarının ekonomiye katkılarının ve ekonomik tüketim alanlarında görünür olmanın, onları sınıfsal olarak ayrıştıracağını da söylemek mümkün. Kent ile incelenmesi gereken bir diğer kavram "değişim"dir. Zira tüketimi kent için temel bir değer olarak okumanın ilk şartı onun değişim parametrelerini gözlemlemektir. Özellikle de değişimin hangi sınıfsal (yaş, ekonomi, politik vs.) grubu hangi düzeyde etkilediği de bir diğer ilgi meselesidir. Değişim değeri bakımından önemli sayılan alanlar, toplumun çeşitli kesimlerinden bireylerin veya grupların ilgi odağı olmaktadır. Bireysel çıkarlara dayalı bu ilgiler giderek örgütlenmeye yönelmekte, kentsel rant üzerine yürütülen mücadeleler, enformel ya da formel olsun, bir süre sonra bireysel güç ve girişiminin çok ötesinde toplumsal kesimlerin, grupların mücadelesine dönüşmektedir (Aslan, 2004: 24). Daha politik olarak okunması muhtemel örgütlenme alanlarını ekonomik, sosyal ve belki de kendiliğinden gerçekleşebilme potansiyelinde değerlendirebilecek birçok iddia mevcuttur, ama kentsel alanın tüm bunları içinde barındırma kapasitesini görmek durumundayız. Post-modern dönemde kentin temelde tüketim etrafında örgütlenmesi bizim için "kent ve imaj" gibi bir başlık üretmemizi zorunlu kılacaktır. Zira tüketimin (özellikle tanrısal bir tüketim mekânı olarak AVM'ye odaklanarak) görünür kılma iddiası bireyi kente uyum sağlayacak bir hüviyet kazandırmaktadır.

Görünürlük meselesi biçimsel olarak daha etkin bir anlam taşımaktadır son dönemlerde. Kentte görünürlük artık bir imaj alanı haline gelmiştir. Örneğin pahalı bir araba artık konfor ve lüksün değil seçkinliğin göstereni durumundadır. Hollywood filmlerinin elinde Sturbucks kahve bardağı ve gazete (şimdilerde ipad veya okuma cihazları hatta belki popüler kitapları ve elbette New York Times gazetesini de eklemeyi unutmadan) ile boy gösteren bakımlı oyuncunun imajı bir anda kent imgesi haline gelebilmektedir örneğin. Burada fiziksel olarak "çökmüş" bir yaşlıya yer olmaması diğer paydaşların kendilerini iyi hissetmesi anlamında oldukça önemlidir. Belki de gençleşme hastalığı diyebileceğimiz bir refleksle bakım malzemelerinin, estetik cerrahi merkezlerinin, kuaförlerin artmasını da buraya bağlayabiliriz. Türkiye'de kişisel bakıma harcanan yıllık miktarın 25 milyar TL'yi bulduğu söylenmektedir. Son dönemlerde artan

saç ekim merkezlerinde ise Türkiye dünyada ikinci sıradadır. Bu bütün parametreler içinde kenti bizimle var olan, ama bizi de var kılan kritik bir noktaya taşımaktadır. Robins'in dediği gibi kent etrafımızdadır, ama içimizde yaşar (Robins, 2013: 209).

Konu açısından kenti değerli kılan dört temel mekânı incelemek verimli olabilir: Cami/havra/kilise, Kahvehane, Alış-Veriş Merkezi, dernek/vakıf ve Park. Bu işlevi ve kapsamı farklı mekânların yaşlı nüfusun cinsiyete göre değişkenlik gösteren temel uğrak noktaları olarak önümüze çıkmaktadır. Bunların dışında hastane, banka, PTT ve benzeri kamu kurumu veya özel kurumlar gibi mekânlar ise daha ziyade mecburi bir uğrak noktasıdır. Oysa bizim incelemeye çalıştığımız mekânlar daha ziyade gönüllü uğrak noktaları olacaktır. Fakat her biri tez konusu olabilecek bu başlıklardan bu küçük çalışma sadece cami ve kahvehaneyi tartışmaya çalışacaktır. İlk başlık olan cami yaşlı bireyin manevi boşluğunu doldurmak adına örgütlü birlikteliğin en merkezi konumundadır. Camiler yaşlı bireylerin kenti oluşturan çalışma hayatının dışına itilmesiyle ortaya çıkan ihtiyacı doldurmaktadır. Bu anlamıyla ne kadar teolojik bir anlam katmaya çalışsak da camii, sosyal bir olgu olarak önümüze çıkmaktadır.

İkinci başlık olan kahvehane, cami ile kurulan örgütlülüğe çok yakın durmayan bireylere veya camiye gitse dahi dışında kalan vakti başka etkinliklerle doldurmaya çalışan kişilere hitap eden bir mekândır.

Yaşlılık ve mekân arasındaki ilişkiyi inceleyen bilime mekân gerontolojisi denmektedir. Esendemir'e (2016) göre bu alan interdisipliner bir alandır ve temel amacı gerontologlara, toplum planlamacılarına, hizmet sağlayıcılarına, yerel ve ulusal sosyal politika yapıcılarına yaşlıların ihtiyaçlarına dair daha rahat cevap verebilme imkânı sunmaktadır (Esendemir, 2016: 414). Yukarıda kısaca özetlemeye çalıştığımız kent olgusunun kapital merkezli akışı bu ihtiyaçları sadece ekonomik tanımlama alanına hapsedebilir. Oysa son dönemdeki çalışmalar yaşlı bireylerin manevi ihtiyaçlarının, psikolojik açlıklarının ve sosyal bütünleşme arzularının çok yoğun olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Şehrin toplumun hafızası olduğunu iddia edersek, yaşlı bireyler hafızanın taşıyıcısıdırlar. Hafızadaki olgunun toplum zemininde anlam bulmasının en temel koşulu taşıyıcının pratik yönergesidir. Kültürel bir eylem onu görüp uygulayan ve sonraki kuşağına aktaranın yorumlama biçimi ile şekillenmektedir.

3. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Erkek yaşlı bireylerin mekân tercihlerini etkileyen temel faktörler nelerdir? Sosyal kurumlar, kültürel alışkanlıklar, ekonomik durum gibi temel olgular bu mekân tercihlerinde nasıl rol oynar? Herhangi bir mekânı tercih etmede ve o mekânda devamlı olmada bireyi etkileyen saikler yaşa göre nasıl şekillenir? Yaşlı bireylerin ve genç bireylerin aynı mekânı tercih ederken etkilendikleri temel parametreler aynı mıdır? 65 yaş üstü bireylerin farklı sosyal etkenlerle tercih ettikleri mekanlardaki entegrasyonu nasıl gerçekleşmekte? Araştırma İstanbul içinde farklı bölgelerden gelen haliyle farklı kültürel dokudan etkilenen erkek bireylerin bu duruma entegrasyonu üzerinde durmaktadır. Çalışmanın amacı erkek yaşlı bireylerdeki mekânsal yönelimi anlamaya çalışmaktır. 65 yaş üstü erkek bireylerde üst yaş sınırı tutulmamıştır.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Öncelikle görüşmeler mülakat şeklinde yapılıp konuşmalar birebir veya gurup halinde gerçekleşmiş ve ses kaydı alınmıştır. Daha sonra bu ses kayıtları deşifre edilerek çalışmaya kaynaklık edecek şekilde aslına uygun olarak düzenlenmiştir. Araştırmada İstanbul'un, farklı bölgelerden taşınıp gelmiş bireylerin yaşadıkları çeşitli semtlerinde 65 yaş üstü bireylere emeklilik sonrası cami ve kahvehaneyi kullanma oranlarını ve nedenlerini sorarak çeşitli cevaplar elde edilmeye çalışılmıştır. İlçe seçimlerinde Türkiye'nin farklı bölgelerinden insanların çeşitliliğinin artması adına azami gayret gösterilmiştir. Böylece İstanbul dışına çıkmadan Karadeniz, Ege, Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu, İç Anadolu, Akdeniz ve Marmara bölgelerinin tümünden cevaplar alınmaya çalışılmıştır. Görüşülen yaşlı bireylerle kısa sorular sorulup cevapları ses kaydıyla kayıt altına alınmıştır. Görüşülen bireyler bazen tek kişi halinde iken bazen gruplar halinde olabilmişlerdir. Haliyle alınan cevaba itiraz gelmediği sürece gurubun ortak cevabı olarak kabul edilmiştir. Alınan cevapların analizi betimleme yoluyla genişletilerek, çalışmada veri haline getirilmiştir. Günde kaç saat camide veya kahvehanede geçirdiklerini, bulundukları sürelerde neler yaptıklarını, arkadaş edinme oranları öğrenilmeye çalışılmıştır. Cami ve kahvehane yaşlı bireylerin en çok tercih ettiği mekânlardandır. Türkiye gibi birçok doğu toplumunda ulaşılması en kolay mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ulaşmak için ekstra bir gayret gösterilmesi gerekmeyen bu

mekânlar kent veya taşra ayrımı yapmadan her yerde aktif bulunmaktadır.

5. BULGULAR

Görüştüğümüz 30 yaşlı erkek bireyden 19'u düzenli olarak günlük camiye gitmektedirler. Ayrıca geri kalan bireyden 5'i sürekli olmasa da gitmektedirler. 6 kişi ise gitmiyorlar. Camiye gitmeyi tercih eden bireylerin bir kısmı ibadet saatleri dışında da caminin civarında bulunmaya çalışmaktadırlar. Caminin iç işlerine hizmet etmek, arkadaşları ile avluda oturmak gibi bazı günlük aktiviteler onları huzurlu kılmaktadır. Orada yeni bir çevre kurduklarına inanmaktadırlar. Camiye giden bireylerden 9'unun düzenli olarak gittikleri bir kahvehanesi vardır. 4'ü ise bazen gitmektedirler. Bu 13 bireyden 9'u kahvehanede oyun oynamayı problem olarak görmektedirler. 13 bireyden 2'si kahvehaneye gittikleri için camideki arkadaşları tarafından kınanmıştır, ama onlar sadece konuşmak ve vakit geçirmek için gittiklerini söylemektedirler. Kahvehaneye gitmeyi tercih etmeyen bireylerden bazıları ortamda fazlaca sigara içilmesinden ve bunun elbiselerine sinmesinden rahatsızdırlar. Haliyle caminin nezih ortamı onlar için oldukça idealdir.

30 bireyden 16'sı düzenli olarak kahvehaneye gitmektedirler. Geri kalan 14 bireyden 6'sı ara ara gitmektedirler. 8 bireyden bazısı emeklilik öncesi gitse de uzun süredir hiç gitmemiştir. Kahvehaneyi daha ziyade arkadaşları için, ikinci olarak oyun oynamak için tercih etmektedirler. Oyun oynayan bazı yaşlı bireyler oyun dışında ortaya çıkan konuşmalardan genel olarak rahatsızdırlar. Hatta bazıları camiye gitse aynı muhabbetlerden uzak kalacağını, ama orada da uzun süre vakit geçmeyeceğini dile getirmektedirler. Kahvehanede politik konular ilk sıradadır. 16 kişiden 15'i kahvehanede politika konuşulmasında sakınca görmemektedirler ve politik konuların vakit geçirmek için oldukça eğlenceli olduğunu söylemektedirler.

5.1. Cami ve Yaşlı Birey Örgütlenmesi

Görüşme yapılan 30 yaşlı bireyin 19'u düzenli olarak günlük camiye gittiklerini belirtmişlerdir. Bu 19 bireyden sadece 8'i emeklilik öncesi de camiye gittiklerini söylemişlerdir. Haliyle emeklilik sonrası ile cami arasında kurulan bağın analizini yapmak durumundayız. Çalışma hayatı ve verimlilik kavramları kapitalizmin toplumsal

organizasyon şemasında iki temel argümanı ifade etmektedir. Kapitalizmin temel mottolarından biri bu anlamıyla hayatın dinamizmini sağlayacak nüfusun önceliği meselesidir. Bunun için örgütlülük, vakit, insan enerjisinin devinimi, planlama, senkronizasyon gibi meseleler gündeme gelmektedir. Kentsel ve endüstriyel yaşam ciddi bir planlama işidir ve sanayileşme aynı hedef etrafında yer alan farklı rollere sahip aktörler arasında ortak hareket etmeyi, ekip çalışmasını ve yeknesak değilse de ahenkli bir örgütlenmeyi gerektirmektedir. Vakitleri senkronize edebilmek, tam olarak birbirine uyumlu hâle getirebilmek bir zorunluluktur. Burada vakit geçirme meselesi ile cami arasındaki ilişki teolojik olmaktan ziyade sosyolojik anlamda caminin fonksiyonunu daha etken kılmaktadır. Örneğin 73 yaşındaki Manisalı Adem, camiye gitmediği vakitlerde evde daraldığını ve sosyalleşecek başka mekân bulamadığını söylemektedir. Haliyle dini baş edebilme ile sosyalleşme arzusu arasında ilginç bir bağ ortaya çıkmış olmaktadır.

Vakti kesin olarak hesaplayabilmenin iş verimliliği açısından önemi aynı zamanda örgütlü hareket edebilmeyi de zorunlu kılacaktır. Aynı anda birbirine endeksli işleri benzer tasarımlar içinde yapabilme kabiliyeti zaman ve mekân anlamında eşitlenebilmiş bireylerin işidir. Bu örgütlülük hali modern toplumun içindeki tüm yapılarda kendini hissettiren bir hâldir. Örneğin bir siyasal hareket veya dini referanslı organizasyon ya da kültür/ideolojik amaçlı bütünlük içsel şemasını fayda üzerine kurgulamaktadır. Hareketin her kademesindeki bireyin örgütlülüğe maksimum faydası esas alınmaktadır. Modern hareketlerde esas olan pratik vurgusu bu anlamıyla sözü ikincil arka plan olarak şematize etmektedir. Haliyle böyle bir organizasyon şemasında yaşlı nüfus manevi bir simge dışında çoğu zaman bir anlam ifade etmeyecektir. Yaşlanma kuramları 20. yüzyılın ilk yarısında modernleşmenin kaçınılmaz bir sonucu olarak bireylerin aktif yaşamdan çekildiklerini düşünmüşlerdir (Şentürk & Altan, 2015 akt. Willson, 2007: 149). Kapitalizmin motor gücü olarak modern bilimde burada yaş ile yaşlılık arasında ilgi kurmanın kurgusal gerçekliğini üretmektedir. Bu aynı zamanda çeşitli yasalar, ekonomik ilişkiler ve toplumsal organizasyonlar yoluyla garanti altına alınmaktadır (Bektaş; 2017: 11).

Bu örgütsel dışlanmışlık hâli yaşlı nüfusun kendi örgütsel birlikteliğini zorunlu olarak sağlama durumu doğurmaktadır. 73 yaşındaki Karslı Mehmet Ali'ye göre camideki arkadaşları şu ana kadar hayatında en samimi olduğu kişiler olmuştur. Yine 78

yaşındaki Sinoplu Savaş'a göre camide görüştüğü arkadaşlarıyla sorunlarını paylaştığında aldığı desteği kahvehanede alamamaktadır. Haliyle 66 yaşındaki Yozgatlı Mehmet gibi o da uzun yıllar gittiği kahveyi bırakıp camiye gelmeye başlamıştır. 71 yaşındaki Trabzonlu Yunus ve 78 yaşındaki Malatyalı Bayram Ali'ye göre cami dışında onların değerinin anlayan bir mekân yoktur. Yaşlanmanın modernleşmesi kuramına göre toplumlar modernleştikçe yaşlılığın statüsünde düşüş gerçekleşmektedir. Avcı-toplayıcı toplumlarda düşük sosyal statüye sahip yaşlıların konumu, yaşlı bireylerin toprağın mülkiyetini elinde bulundurdukları tarımsal toplumlarda hızlı bir biçimde yükselmiştir. Endüstrileşmiş modern toplumlarda ise yaşlılar bir değer kaybına uğramışlardır. Yaşlanmanın modernleşmesi kuramına göre yaşlıların rolleri ve statüleri teknolojik gelişmelerle ters orantılıdır (Şentürk & Altan, 2015: 19). Bunun Türkiye benzeri muhafazakâr hamurla yoğrulmuş nüfusun ağırlıklı olduğu toplumlarda mekânsal yansıması "dini" merkezlerdir. Bu anlamıyla toplumsal organizasyondan dışlanan yaşlı nüfus camiyi ve dahi dindarlığı bir sosyalleşme hatta örgütlenme imkânı olarak görecektir. 66 yaşındaki Rizeli Süleyman ve Gümüşhaneli 67 yaşındaki Yunus'a göre cami olmasa neredeyse tek kelime konuşacak çevrelerinde insan kalmamıştır. Yaşlı insanlar için dini cemaat - ailenin dışındaki en büyük sosyal destek kaynağıdır ve dini kuruluşlara dahil olma, en yaygın gönüllü sosyal etkinlik türüdür - diğer tüm gönüllü sosyal etkinlik biçimlerinden daha fazla ortaktır. Tüketimin ortaya çıkardığı temel sorunlardan biri şudur: Varlıklar yaşamlarını sürdürmelerine göre mi, yoksa yaşamlarına yükledikleri bireysel ya da kolektif anlama göre mi örgütlenirler? (Baudrillard; 2008: 42). Yaşama yüklenen anlamın toplumsal alanın (tüketim alanının) dışında kalması haliyle örgütlülük fikrinin yeni bir şekilde yorumlanmasına neden olabilir.

Bu örgütlülük hali Weber'in "Cemaatsel ve Cemiyetsel İlişkiler" olarak ayrımını yaptığı örgütlenme biçiminde gönüllü birlikteliği daha ziyade ifade etmektedir. Weber, cemaatsel ilişkileri duyuşsal, duygusal ya da geleneksel temellere dayanabildiğini dile getirmektedir (Weber, 2012; 151). Ona göre sosyal ilişkilerin çoğunda görülebileceği gibi bu ilişkilerde ne kadar katı ve hesapçı olunursa olunsun faydacı önemini aşacak duygusal değerler içermesi mümkündür. İşte bu noktada ki değerler içsel bir dürtü ile ortaya çıkacaktır.

68 yaşındaki Adıyamanlı Celal, Çankırılı Ali'ye (69), Malatyalı Bayram Ali (78)

camideyken hiç saate bakmadıklarını söylemektedirler. "Ezan okunduysa vakit gelmiştir!" cümlesi onlar için zamanın temel referansı olmuştur. Modern anlamda örgütlü toplum için kategorize edilmiş bir zamanın yeri kutsaldır diyebiliriz. Zamanın akışkanlığı ile dinamizm eşdeğer görüntü vermektedir. Eşyadaki devinim üretim ve tüketimin devamı anlamına hâliyle bilimsel sürecin işlerliğine karşılık gelecektir. Akıp giden zamanın kesin olarak ölçülmesi elbette modern bilim ve teknolojinin -hem bilimsel araştırmanın hem de işleyen teknolojinin- bir önkoşuludur. Aynı zamanda modern toplumdaki özel yaşamın da kamusal yaşamın da çoğunlukla başka türlüsü düşünülmeyecek kadar apaçık temel özelliklerindendir. Her şey tarifeye, kılı kırk yaran bir titizlikle tanımlanıp birbirinden ayrılmış bir dizi olayın çizelgesine bağlıdır (Lewis, 2002; 175-176). Bahsedilen akışkanlıktaki hız kentin dokusuna uygun olandır. Kent hayatı hızla aktığı ve önüne gelen her şeyi bu sonsuz girdabın içine sokabildiği ölçüde paydaşlarına yaşam hakkı verecektir. Ulaşım ve haberleşme noktasındaki teknik gelişimlerin tüm teknik gelişimlerin önünde ve ötesinde bir hayret ve şaşkınlık duygusu yaratmasının belki de temelinde böyle bir neden yatmaktadır.

Bu hızlanma Harvey'e (2012) göre insanların, fikirlerin ve malların hareket ettiği alanları da genişletmiştir. Bu da kent sürecini tamamen farklı bir ölçekte yeniden düşünme ve yeniden inşa etmeyi zorunlu kılmıştır. Mekân ilişkilerinin yeniden biçimlendirilmesi ve mekân ölçeğinde gerçekleşen dönüşümler kent sürecinde pasif olmaktan çok etkin anlardı. Ulaşım ve haberleşme aracılığıyla mekânın fiili olarak yeniden örgütlenmesi bütün tarihsel ve coğrafi çözümlemelerin eğilmesi gereken birinci derecede önemli bir gerçektir (153 – 154). Mekânın bu hızlı iletişim ve ulaşım ağı ona uyum sağlayan toplulukları da organize etme becerisi göstermektedir. Bu anlamıyla kente canlı bir organizma ve hatta "yaratıcı bir akıl" misyonu yükleyebiliriz. İçinde hacim kaplayan tüm canlıları yahut cansız eşyaları kendi uyum süzgecinden geçirip mekânın nesneleri haline getiren kent için en dinamik/işe yarar nüfus sürecin devamını sağlayan bireylerdir. Hatta burada kentlilerin yaşam tarzlarında korku ve gerilime neden olabilecek hayvan, bitki veya nesnelerin yok edilmesi ve dönüştürülmesi süreci de beraberinde gelecektir. Kışın buzda sizin veya aracınızın kaymasına neden olan yokuş yok edilir, sivrisinek ve sinek popülasyonunu artıran bataklık kurutulur, düşme riskini imgeleyen dere üzerine yol yapılarak ıslah edilir. Kent tamamıyla tüketmek için çalışan toplumun ortak organizasyonu haline getirilmek istenir. Artık kentliye kalan şey

toplumsal görünürlük üzerinden imajlar dünyasına katılmak ve onun keyfini sürmektir. Hayatının büyük kısmını köyde geçirmiş konuştuğumuz yaşlı bireylerden çoğu kentin rahatlığından şikâyetçi değillerdir. Köye dair özlemleri ise birkaç ay ziyaretle sınırlıdır. 91 yaşındaki Ardahanlı Mustafa'ya göre köyde uzun yıllar eziyet çekmişlerdir. Oysa kent hayatı yaşlı için daha uygundur. 81 yaşındaki Kayserili Mustafa Ali'ye göre gençler gibi şehrin hızlı değişimine ayak uydurmak zor olduğundan köy daha iyidir, ama 77 yaşındaki Çanakkaleli Mehmet ve 74 yaşındaki Erzincanlı Şah İsmail buna itiraz etmektedirler. Onlara göre köyde de artık yaşamak için teknoloji gerekmektedir. 65 yaşında Kilisli Abdurrahman'a göre köyde her şey yavaş işlemektedir ve gençler bu durumdan memnun değillerdir. 72 yaşındaki Malatyalı Ramazan ise akıllı telefonundan namaz vakitlerini göstermektedir.

Hayatının büyük kısmını bu çizelgenin parçası olarak geçirmiş bir bireyin aniden değersizleşmesi kabul edilmesi zor bir durumdur. Zira kategorize edilen çizelgenin tüm unsurları kendi mesleki formasyonu içinde "işe yararlılık" üst başlığı ile vasıflandırılmaktadır. Bireyin "işe yararlılık" fonksiyonu onun bir anlamıyla adeta yaşadığının da kanıtıdır. Burgess de bu konuda, "Emeklinin rolü, hiçbir rol oynamamaktadır" demektedir (Akt: Saygılı, 2015: 28). Onun çalışma hayatının dışına itilmesi söz ve eylemlerinin toplumsal bazda karşılık bulamamasına da neden olacaktır. Bu bağlamda çalışma yani kapitalist bir örgütlenme biçiminde "işe yararlılık" hayatidir. Yalnızca hayatlarının merkezinde olanlar için değil, aynı zamanda, insanların ücret için çalışmasının beklendiği bir toplumda, çalışmadan uzaklaştırılmış ya da kapsam dışında tutulmuş ve onunla ilişkisinde marjinalleştirilmiş insanlar için de çalışma hayatidir (Weeks, 2014).

Çalışma sonrası alana dair incelemelerde dini yönelim taşıyan insanların fiziksel ve ruhsal açıdan moral motivasyonlarının daha iyi noktada olduğu kimi zaman söylense de buna dair net bir bilimsel veri koymak oldukça zordur, ama örgütlü toplumun içinde yaşayan tüm yaş grubundaki bireylerin daha pozitif tepkiler verdiği oldukça güçlü bir iddiadır. Buradan hareketle Türkiye'de camiye giden yaşlı nüfusun psikolojik olarak daha iyi bir noktada olduğunu iddia edebiliriz. Ama bununla beraber uzun yaşama ile dine bağlılık arasındaki ilişkiyi ortaya koyan meta-analiz (kapsamlı çözümleme) yöntemiyle incelenen çalışmalar mevcuttur (Mccullough, Hoyt, Larson, Koening & Thorosen, 2000).

Din ve dindarlık elbette teolojinin konusu olduğu kadar ve belki de daha fazla sosyoloji ve psikolojinin alanı ile de alakalıdır. Dindarların mekân tercihleri çoğu zaman onların sosyo-ekonomik olduğu kadar hayata dair politik ve düşünsel kavrayışları ile de şekillenebilmektedir. Yukarıda analiz etmeye çalıştığımız cami ile yaşlı nüfus arasındaki bağ teolojik bir bağdan ziyade kent hayatı ve çalışma grafiğinin ortaya çıkardığı durumu incelemekti.

5.2. Kahvehane: Boş Zaman mı? Eğlence mi?

Kahvehaneler de bugün camii gibi ciddi tez çalışmalarının konusudurlar. Toplumsal zeminde erkek karakterini inceleyen tüm çalışmalar kahvehane, kıraathane, kafe gibi toplu iletişim veya etkileşim merkezlerini dikkate almak zorundadır. Kadın nüfus için kafe çalışmalarının en azından Türkiye'de yeni bir çalışma olabileceğini düşünmekteyiz. Kahvehane kültürü bir dönem sömürgecilerin oryantalizm çalışmalarında da simgesel bir mekân olarak ön plana çıkmıştır. Kent çalışmalarının en temel uğrak mekânlarından birinin kahvehaneler olması da bizi şaşırtmamalıdır. Bireyler, kentle kolektif bir bütünleşme gösterdikleri oranda kentli sayılacaklardır. Mahalle kahvesine giden Türk, Arap ya da İranlının davranışını, bir kurallar bütününe dahil olduğu ve kendi toplumuna özgü gündelik hayat içinde ele alınıp değerlendirilmesini beklemek gerekiyordu; "başkalık" kavramı yavaş yavaş ortaya çıkıyordu (Gregoire & Georgeon, 1999: 10). Kahve kültürü üretildiği bağlamda hem şairlerin hem kumarbazların, bilge kişilerin veya siyasi atmosferin çoğu zaman derinlikli kimi zaman yüzeysel tartışmaya açıldığı her çeşit toplumsal zemine ev sahipliği yapan önemli merkezlerdir. Caminin teolojik ve tek bir amaç üretebilen atmosferine karşın kahvehane başka yerlerde karşıtları ile tanışma fırsatı bulamayan fikirlerin buluştuğu mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Elbette kahvehane dışında toplumsal örgütlülüğü sağlayacak birçok mekândan bahsedilebilir, ama bunların hiçbiri kahvehane kadar kapsayıcı olmayacaktır. Görüştüğümüz yaşlı bireylerden kahvehaneye giden 16 kişi en az 10 yıldır aynı kahvehane gelip gidiyorlar. Kahvehanede memleketler değişse de politik tercihler belirleyici olmaktadırlar.

Hattox, kahvehanenin kökenini 1511 yılına kadar götürmektedir (Hattox, 1996). Daha ilginç olanı bu tarihte tartışmanın temelde döndüğü yer Mekke'dir ve kahvehaneler

camilerin etrafında, şehrin her yerinde kümelenmiştir (1996; 28). Gregoire bunun rastlantısal bir durum olmadığından bahsetmektedir (Gregoire, 1999). Kesinlik kazanmış ve mimari açıdan belirgin bir biçimde ortaya çıkmasa da şehirlilerin ve gelip geçen yabancıların (satıcılar, gezginler, hacılar) buluşup her türlü ilişkiye girdikleri, düzenli olarak gidilen yerlerdi buralar (Hattox, 1996: 128). İbadethane dışında onun söylem alanının uzağında özel bir mekân belki de bir ihtiyaç olarak oluşturulmuştu. Burada kahvenin bir içecek olarak toplumun kurucu değerleri arasına dahil olduğuna şahit olmaktayız. Öte yandan tarihsel olarak anlam kazandırılan kahvehanelerin bugün için tartışıldığı bağlam oldukça farklı görünmektedir. Zira genç, orta yaş veya yaşlı nüfustan herkes için çekici olan kahvehaneler artık daha ziyade özellikle de erkekleri konuştuğumuzda bir "aylaklık" kültürünün göstergesi haline gelmektedirler. Bunun yanında son 10 yıllık dönemde açılan lüks kafeler toplumsal görünürlük bağlamında "tüketim" kavramıyla tartışılmaya daha münasip görünmektedirler. Seçkin bir sınıfa dahil olmanın pratik bir yansıması olarak okunabilecek "kafe"lerin klasik kahve kültüründen farklı olarak genç erkek ve kadın nüfusu daha fazla barındırdığını iddia edebiliriz.

Hattox; kahvenin kavramsal kökeninin k-h-v/y, bir şeyi tiksindirici hale getirme ya da bir şey için duyulan arzuyu azaltmadan geldiğini söylemektedir (Hattox, 1996: 16). "Kahve" ve "Cafe" kelimelerinin seçiminin hitap ettiği kitle bakımından belirleyici olduğunu söyleyebiliriz. Modernleşme ile birlikte Osmanlı'nın son dönemi batılılaşma eğilimi "café" teriminin yaygın kullanımına neden olmuştur. Mahallelerdeki Türk, Musevi ya da Yunan kahvehanelerine ya da listelerinde şampanya ve Fransız şarabı bulunduran, rıhtımdaki ve şehir merkezindeki dükkânlara benzemese de bu yeni mekânlara, pek de yerinde olmayan bir kullanımla 'café' dendi (Gregoire & Georgeon: Anastassiadou, 1999: 90). Kahvehanelerin sosyalleştirici özelliği, tüketiciler arasındaki toplumsal ayrımların geçici olarak ortadan kalkmasını sağlıyordu (Gregoire & Georgeon: Saraçgil, 1999: 35). Ayrıca şehrin sakinleri için, camiye bir alternatif sunan kahvehaneler, kamusal alanın sekülerleşmesinin de araçları oldular (Kömeçoğlu, 2009: 51). Camiye alternatif oluşturmasının bir diğer yönü olarak kahvehanede dinsel sohbetlerin hep olagelmesini de ekleyebiliriz. Hattox, Nebuhr'dan mollaların yani yoksul din adamlarının hitabe ve hikâyelerle müşterileri eğlendirdiğini, ayrıca Halep'te kahvehane sakinlerini manen geliştirmek isteyen epeyce zengin ve eğitimli birinin kahvehaneleri dolaşıp nutuk atmayı

kendine vazife edindiğini gördüğünü anlattığını aktarmaktadır. (Hattox, 1996; 86). Öte yandan Gregoire kahvehane için üç temel kavramdan bahseder: Aylaklık, boş zaman, işsiz güçsüzlük (Gregoire, 1999; 19). Bu kavramların toplumsal bazda farklı noktalara tekabül ettiğini söylemek mümkündür. Örneğin, modern toplumlarda boş zaman kavramı iki iş arasında geçen zamanı ifade etmek için kullanılmaktadır çoğu zaman. Gregoire bu tanımlamanın Yakındoğu toplumları için çok gerçekçi olmadığını söylemektedir. Ona göre burada kavramın "hazcı" niteliğine odaklanmak gerekmektedir:

> "... yine de boş zaman geçirme ediminin hazcı niteliği dikkate alınmalıdır: Kahvehane, insanların tüketime yöneldiği, oyun oynadığı, sohbet ettiği vb. bir yerdir; eğlenmeye yönelik tüm bu faaliyetler, bireylere, çalışma faaliyetlerinin aracılığı olmaksızın grup içinde yer alma imkânı vermektedir (Gregoire, 1999: 20)".

Tüm bu grafik kahvehane kültürünün özellikle erkek nüfus için geçmişten bugüne önemli merkezler olduğunu göstermektedir. Yaşlı nüfus için kahvehaneler daha çok boş zaman geçirme mekânları olarak değerlendirilebilir. 66 yaşındaki Yozgatlı İsmail'e göre camide konuşmalar hep sınırlı kalmaktadır. Haliyle oraya ibadet dışında gitmenin anlamı yoktur. 83 yaşındaki Mersinli Kemal camiye hiç gitmemektedir. Ona göre kahvehaneler olmasa yaşlı nüfus "ölse duyan olmayacaktır!". Yalnız kalma korkusu onu 27 senedir aynı kahvehaneye bağlamıştır. Onunla beraber oturduğumuz 71 yaşındaki Erzincanlı Hüseyin, 80 yaşındaki Bartınlı Avni, Manisalı Mustafa (73), Adıyamanlı Hasan Hüseyin hep bir arada kalmışlardır uzun yıllardır. İçlerinden yalnızca Mustafa (73) camiyi de bir araya gelmek için bir imkân görmektedir. Teolojik konuların dışında; politik, gündelik hayat, ekonomik durum, hatta yer yer magazine dayalı konuşmaların cami dışında kendine hayat bulduğu yer olarak kahvehaneler bu meselelere dair söyleyecek çok şeyi olan yaşlı nüfus için ciddi bir çekim merkezi olmaktadır. Cami için bahsettiğimiz, modern çalışma hayatının dışına atılan yaşlı nüfusun kendi örgütlülüğünü yaratma çabası bu bağlamda kahvehaneler için de geçerlidir. Kahvehanelerin bu örgütlü hali diğer mekânların örgütlülük halinden farklıdır. Kahvehane tüm bu merkeziliğine rağmen bir ekol ya da toplumu dönüştürücü misyon üreten mekânlar haline gelmemiştir. Dönüştürücü bir kurum olarak kendini gerçekleştirebilmek için diğer kurumlarla hem yarışa hem de iş birliğine geçmesi gerekiyordu. Caminin ve divanın karşısında kahvehane, eleştirel

yoğunluk ve bütünlükten yoksundu (Bingül, 2013: 115).

Toprak ve üretim ilişkisinde yaşanan değişimin ortaya çıkardığı "çalışan nüfus" kavramının ekseninde konuyu ele almak çalışmamamızın çapını aşacaktır. Lakin yukarıda bahsettiğimiz "boş zaman" kavramının kent için çalışma sonrası boşluğu fazlasıyla doldurulamayan bir problem olarak ürettiğini söyleyebiliriz. 44 yaşında İstanbul'a gelen Şanlıurfalı Mehmet (74) kentte her şeye rağmen gittiği kahvehanenin bir nebze kendini köye götürdüğünü söylemektedir. Kahvehanede kendi gibi Urfalı Halil (69), Mehmet Ali (71) ve Mardinli Şeyhmus (76) ile memleket üzerine konuşmak onu rahatlatmaktadır. Camiye de giden Şeyhmus, camide aynı konuşmaları duyamayınca orayı sadece ibadet için belirli sınırlı vakitlerde kullanmaktadır. Erzincanlı Zeynel Abidin (71) ve Kastamonulu Hüsamettin (70) ise köydeyken cami ve kahvehaneye giden kişilerin aynı olduklarını, burada farklı simaların olmasından rahatsız olduklarını dile getirmektedirler. Toprakla uğraşan çiftçinin ayağa kalkamayacak duruma gelinceye kadar çalışması, mevsime göre toprağın bakımını yapması vs meseleleri onu fazlasıyla meşgul ederken kent hayatı emekliliğe odaklı bir yaşam standardı sunmaktadır. Hem cami hem de kahvehane olarak mekânı kullanan yaşlı bireyler kent hayatına alışınca köy artık zahmetli gelmeye başlamıştır. Cami bir ön kültürel yönelimle tercih edilmektedir. Haliyle emeklilik sonrası boşluk için kahveler en ilgi çekici mekânlardan biri haline gelmektedir. İstanbul'a kırsal bölgelerden gelenler "işlik" ve evin birbirinden ayrıldığını görünce bunu sindirmekte epey zorlanmış olmalılardır. Birbirinden çözünmüş işlik ve ev mekânları arasında doğan (boş) zamanı değerlendirme olanağı sunan kahvehaneler pek çoklarına hem sıla hem yuva duygulanımını bir arada sundu (Bingül, 2013: 114). Bingül'ün Osmanlı ile alakalı yaptığı bu tespiti özellikle Türkiye'nin 1980 sonrası ağır sanayi hamleleri ile köyden kente göçü teşvik ettiği zamanlar için de düşünebiliriz. 73 yaşındaki Konyalı Ali için en zoru işe gittiğinde eve bir çırpıda gelemeyecek noktada olmakmış. Köy ve kent arasında kalan "erkek" nüfusun kentte bocalaması paydaşları ile ortak mekânları bulma çabasına sevk etmiştir. Hem mesleki "gruplaşma"nın (sanatçılar kahvesi, emekli öğretmenler kahvehanesi, hamallar kahvehanesi gibi farklı isimlerde İstanbul'da birçok kahvehane bulmak mümkündür) merkezi olarak hem de farklı simaların buluştuğu mekânlar olarak kahvehaneler bu anlamıyla yaşlı nüfus için hala cazipliğini korumaktadır.

6. SONUÇ

Yaşlılık meselesi toplumların gelecekte hangi siyasal tercihlere yöneleceği, teolojik olarak reflekslerinin ne olacağı gibi çok temel konular için oldukça detaylı incelenmelidirler. Zira nüfusun yakın gelecekte neredeyse %20'sini oluşturacak bir kitlenin her türlü yönelimi toplumsal durumu etkileyecektir. Mekân tercihleri hem ekonomik olarak hem de yaşlılıkla baş edebilme anlamında incelenmesi gereken bir meseledir. Alış-veriş merkezlerinin yaşlı nüfusa hitap eden eğlence yerleri açması, yerel yönetimlerin onların ihtiyaçlarını giderecek park yerleri, pazar yerleri, okuma evleri gibi mekânlar inşa etmesi gerekmektedir. Siyasal partilerin onları ikna edecek söylemler geliştirmeleri bu anlamda önem arz etmektedir. Yaşlılık ve mekân ilişkisini etkileyebilecek bir diğer veri ise internet kullanan yaşlı bireylerin oranının %2,7 artmış olmasıdır (TÜİK, 2017). İnternet kullanımına bağlı olarak bireylerin sosyalliği aradığı mekânın sanal bir aleme kayması bu anlamıyla tartışmaya değer bir konudur. Tabi bu şu anki nüfus için geçerli olmasa da şu anda 40-50 yaş arası olan ve interneti, sosyal medyayı çok aktif kullanan, 20 yıl sonra yaşlı nüfus içinde değerlendirilecek kitle için tartışmaya açık bir konudur. Bu anlamda yaşlılık ile mekân ilişkisi kentlerin, ibadet yerlerinin, sosyalleşme alanlarının tümünü kapsayan bir değişim ve dönüşümle incelenmek zorundadır. Düşünce merkezlerinin bilgi kadar belki de hikmetin temel referansı olarak düşünülebilecek tecrübi söylemi sahiplenmesi, yaşlı nüfus ile daha barışçıl bir yakınlaşma kurma çabalarına bağlıdır.

ARHUSS

KAYNAKÇA

Baran Görgün, Aylin (2008). Yaşlılıkta Sosyalizasyon ve Yaşam Kalitesi. Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi. c 2008-2. ss 86 – 97. Ankara. Hacettepe Üniversitesi Yayınları

Baudrillard, Jean (2008). Tüketim Toplumu; Söylenceleri/Yapıları. Çev: Hazal Deliceçaylı – Ferda Keskin. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bektaş, Oya Esra (2017). Postmodern Dünyada Yaşlı Olmak. Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi. 10 (2): 9-18.

Bernard, Levis (2002). Hata Neredeydi? Çev. Harun Özgür Turgan-Serpil Bilbaşar. İstanbul: Oğlak Bilimsel Kitaplar.

Bingül, İlyaz (2013). Osmanlı'da Kahve ve Toplumsal Hayat Mekânları. Ankara: Gram Yayınları.

Cicero (1962). İhtiyarlık. Çev: Ayşe Sarıgöllü. Ankara: MEB Yayınları.

Gregoire, H. Desmet & Georgeon, François (ed.), (1999). Doğu'da Kahve ve Kahvehaneler. Çev: Meltem Atik-Esra Özdoğan. İstanbul: YKY.

Şentürk, Murat & Ceylan, Harun (ed.), (2015). İstanbul'da Yaşlanmak: İstanbul'da Yaşlıların Mevcut Durumu Araştırması. İstanbul: Açılım Kitap.

Esendemir, Şerif (2016). Türkiye'de Yerinde Yaşlanma ve Mekân Gerontolojisinin Temel Parametreleri. Sosyoloji Dergisi, 36 (2): 411- 429.

Harvey, David (2012). Paris, Modernitenin Başkenti. Çev: Berna Kılınçer. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Hattox, Ralph S. (1996). Kahve ve Kahvehaneler; Bir Toplumsal İçeceğin Yakındoğu'daki Kökenleri. Çev: Nurettin Elhüseyni. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Hodgson, G. S. Marshal (1997). Dünya Tarihinde İslam. Çev: Dr. Ahmet Kanlıdere. İstanbul: Yöneliş Yayınları.

Holton, R. J. (1999). Kentler Kapitalizm ve Uygarlık. Çev. Ruşen Keleş. İstanbul: İmge Yayınevi.

Kalınkara, Velittin (2011). Temel Gerontoloji Yaşlılık Bilimi. Ankara. Nobel Yayınları.

Kömeçoğlu, Uğur. Homo Ludens ve Homo Sapiens Arasında Kamusallık ve Toplumsallık: Osmanlı Kahvehaneleri. Osmanlı Kahvehaneleri; Mekân, Sosyalleşme, İktidar (2009). Haz: Ahmet Yaşar. Kitap Yayınevi. Sf 45 – 80.

Öncü, Ayşe & Weyland, Petra (2007). Mekân, Kültür, İktidar; Küreselleşen Kentlerde Yeni Kimlikler. İstanbul: İletişim Yayınları.

Saygılı, Sefa (2015). Yaşlılık Psikolojisi. İstanbul: Türdav Yayınları.

Thorns, C. David (2004). Kentlerin Dönüşümü; Kent Teorisi ve Kentsel Yaşam. Çev. Esra Nal-Hasan Nal.İstanbul: Soyak Yayınları.

Topal, A. Kadir (2004). Kavramsal Olarak Kent Nedir ve Türkiye'de Kent Neresidir? Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 6 (1): 276-294

TÜİK, "İstatistiklerle Yaşlılar: 2018" http://www.tuik.gov.tr/PreTabloArama.do

WHO, "Global Health and Aging" https://www.who.int/ageing/publications/global_health.pdf

Weber, Max (2012). Ekonomi ve Toplum Cilt 1. Çev: Latif Boyacı. İstanbul: Yarın Yayınları.

Weeks, Kathi (2014). Çalışma Sorunu: Feminizm, Marksizm, Çalışma Karşıtı Politika ve Çalışma Sonrası Tahayyüler. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.